

gränserna ökade. Westerlund beskriver på ett uttömmande sätt hur ett antal aktörer i Piteå lyckades skapa en nordlig badort som snabbt blev ett favoritresemål för grannlänternas semesterfirare i ett läge där befolkningen fick allt mer semester och köpkraft.

I ett allmänt stadshistoriskt perspektiv är dock bokens största styrka att den tar upp viktiga historiska drivkrafter bakom den konkurrens som än i dag finns mellan städerna i Norrland. Den typ av konkurrens mellan städerna i Norrbotten som beskrivs i boken finns även i Västernorrland och Västerbotten. Även om den norrländska tätortshierarkin länge kännetecknades av ett antal mindre städer som låg väldigt nära varandra i denna hierarki, har de långsiktiga drivkrafterna bakom denna utveckling förbisett inom regionalforskningen då fokus har legat på hur städerna har utvecklats sedan efterkrigstiden. Westerlunds analys av Piteås utveckling i förhållande till Skellefteå och Luleå under 1800-talet är därför ett mycket viktigt bidrag till forskningen om Norrlands historia och har i det här avseendet god potential att tjäna som inspiration för den framtida forskningen om de norrländska städernas historia.

Umeå universitet

MARTIN ERIKSSON

Mikael Alm & Karen Harvey (red.), *Powers of Description: Language and Social History in the Long Eighteenth Century* (Uppsala: Historiska institutionen vid Uppsala universitet 2019). 151 s.

Den nätta antologin *Powers of Description* är resultatet av en workshop arrangerad år 2016 för mastersstudenter och doktorander i ett samarbete mellan Uppsala universitet och universitetet i Sheffield. I ett koncist inledningskapitel presenterar redaktörerna Mikael Alm och Karen Harvey antologins utgångspunkt: språkets roll som en resurs för makt och identitet i sociala relationer. Aktörer som använder språket för att beskriva och definiera andra eller sig själva uttrycker, upprätthåller och (om)skapar maktrelationer. Språket utgör en resurs som strategiskt kan mobiliseras av olika grupper för att främja diverse intressen. Som redaktörerna påpekar är det teoretiska ramverket inte nydanande utan faller i linje med de senare decenniernas ökade intresse för språk inom historievetenskapen.

Caroline Lindroth studerar i sitt bidrag hur arbetssökande i annonser formade sina publika identiteter genom att beskriva sig själva i pressen. Mer specifikt analyseras 1028 annonser som publicerades i *The Times* det första halvåret år 1800. Lindroth närmar sig materialet genom att bland annat

knyta an till begreppen *politeness* och *respectability* i egenskap av mentaliteter. Genom en analys av ordval och yrkesomnämning finner Lindroth att de arbetssökande huvudsakligen tillhörde "the middling sort" och att dessa beskrev sig själva på ett sätt som vittnar om att *politeness* och *respectability* inte var mentaliteter förbehållna eliten. Dessa begrepp kunde arbetssökande kvinnor och män strategiskt nyttja för att hävda sig själva och öka sin prestige på arbetsmarknaden. Samtidigt konstateras att *respectability* och *politeness* var en diskurs som satte gränser: de arbetssökande var tvungna att förhålla sig till vissa diskursiva koder och således problematisera frågan om deras agens. Lindroth visar på annonsernas rikedom som historiskt källmaterial, men det finns vissa otydligheter. Det torde exempelvis inte vara anmärkningsvärt att nio procent av annonserna saknade utskrivna köns-tillhörighet på den ansökande (s. 25). Troligen framgick detta av kontexten. Att annonsera sig själv för en tjänst som "maid" eller "footman" torde ha gjort ett sådant omnämning redundant. Lindroth går i texten inte in på ekonomiska aspekter bakom annonsering, men språklig effektivitet för att hålla nere kostnader genom kärnfulla annonser skulle delvis kunna förklara varför flera annonsörer utelämnade vissa centrala beskrivningar av sig själva.

Hannah Wallaces studie är en närläsning av i synnerhet två brev författade 1796 av guvernanten Selina Trimmer. Trimmer arbetade som guvernant för hertiginnans Georgina av Devonshires barn och brevväxlade vänskapligt med hertiginnans mor, grevinnan Spencer. I breven som analyseras berättar guvernanten för grevinnan om en dispyt mellan henne och hertiginnan rörande barnens uppfostran. Wallace är intresserad av hur Selina i sina brev balanserade sin roll och identitet som tjänarinna men också välutbildad kvinna av "the middling sort" samt dynamiken mellan maktförhållanden och vänskapsband. Wallace visar att Trimmer formulerade sin subjektsposition genom att nyttja två olika språkbruk. Å ena sidan ett "language of the heart" som framhävde känslsamhet, femininitet, trohet och huslighet, och å andra sidan ett språkbruk baserat på professionalisering av en yrkesroll som framhävde Selinas auktoritet i dispyten. I breven jämkades således två diskurser, "which allowed her to combine professional identity with her feminine role in the domestic space" (s. 54).

Jezica Israelsson studerar i sitt bidrag suppliker till landskansliet i Uppsala mellan 1730 och 1734. Israelsson är intresserad av hur de som ansökte och hänvisade till fattigdom (och närbesläktade begrepp) motiverade och legitimerade sin rätt till olika former av stöd. Genom att studera fattigdomens retoriska funktion i supplikerna visar Israelsson hur argumenten var förankrade i ramverket för hustavlans föreskrifter om ömsesidiga förväntningar och krav. Detta innebar att mäns och kvinnors argumentation skiljde sig åt. De framhöll att de fullföljt sina respektive könsbestämda samhällsförväntning-

ar men trots det orättvist hamnat i arma omständigheter och nu sökte stöd hos landshövdingen, som intog rollen av "the ultimate housefather" (s. 85).

Tobias Larsson undersöker hur överståthållarämbetet för polisärenden i Stockholm, vars verksamhet inleddes 1776, samma år registrerade och beskrev personer i sina liggare över inblandade i brottsincidenter. Språkbruket i beskrivningarna, menar Larsson, speglar hierarkier samt vad som gav status, ordning och stabilitet i samhället. Genom registren skapades ordning under oordnade omständigheter. Kvantifiering av antalet ord som nyttjades för identifikation visar att olika grader av komplexitet krävdes i olika situationer. Yrkeskategori eller civilstånd i kombination med namn var det vanligaste sättet att beskriva någon på. Mer komplexa beskrivningar nyttjades för mer precis identifikation eller fäste beskrivningar av oordning och brott till individerna. De som beskrevs med endast en aspekt eller med ett helt narrativ var vanligen marginaliserade individer.

Apurba Chatterjee undersöker i sitt bidrag hur konstnärerna Thomas och William Daniell visuellt representerade det indiska landskapet och genom sina urval och tolkningar bidrog till att definiera och upprätthålla den brittiska imperialismens maktrelationer. Chatterjee närmar sig representationerna, med exempel som sträcker sig från 1795 till 1807, utifrån inslag av det pittoreska och det temporala. I konstverken representerades å ena sidan ett gammalt Indien och å andra sidan ett nytt. Det gamla Indien visades upp dels genom storslagna palats och monument som nu var i förfall, som en degenererande civilisation, dels som ett *terra nullius*, en vildmark som penetrerades av brittisk makt, uttryckt genom konstnärernas fysiska närvaro. Det nya Indien visualiserades genom den brittiska närvaron i form av kyrkor, urban administration, kommers och anonym indisk arbetskraft. Chatterjee visar hur Thomas och William Daniells konst var inbäddad i framväxten av "imperial aesthetics" och hur landskapsmålningar visualiserade Storbritannien som Indiens framtid.

Styrkan med antologin som helhet är det empiriska källmaterialsarbete som ligger till grund för analyserna. Samtliga bidrag visar att språkbruk utgör en värdefull ingång för historisk kunskap. En generell kritik kan dock formuleras utifrån denna insikt. Trots att antologin tar språkets betydelse som sin utgångspunkt är utbytet med språkvetenskapliga perspektiv begränsat. Theresia Pettersson har i sin språkhistoriska avhandling *Stockholms stads tänkeböcker: Funktionell texthistoria 1476–1626* (Stockholm, 2017) belyst vikten av diskursnivåer samt begreppen *tenor*, *field* och *mode* för att studera hur språkbruk påverkas av faktorer såsom relationen mellan deltagare, verksamheten, kommunikationssättet, antalet involverade parter, situationen för yttrandet, tidpunkten som berörs av uttalandet etcetera. Sådana språkvetenskapliga perspektiv skulle kunna ha bäring för flera bi-

drag. I Lindroths fall skulle förslagsvis genreanalys eller resonemang kring skilda diskursnivåer kunna bidra till analysen (det var exempelvis betydligt vanligare att tidigare arbetsgivare refererades till som gentila än de som annonserades, s. 32). Perspektiven skulle även kunna vara relevanta för Wallaces bidrag. När Selina Trimmer rapporterade om skvaller eller händelser som låg bortom hennes kontroll i det förflutna intog hon en distanserad roll genom sina ordval men "[w]hen writing of her own actions Selina's style took on an authoritative tone" (s. 60). Diskursnivåer tycks därmed utgöra en outnyttjad potential för skärpt språkbruksanalys. På ett generellt plan skulle språkvetenskapliga perspektiv även kunna stimulera diskussion kring hur språket och dess struktur i sig utövar en makt och inte bara kan manipuleras för individens intressen.

Utbytet med discipliner som länge ägnat sig åt att studera språk är mest påtagligt i Israelssons studie som bland annat nyttjar den klassiska retorikens termer etos, patos och logos. Samtidigt skriver Israelsson att supplikanternas uttalanden "cannot be explained only by rhetoric" utan att relationer mellan sändare och mottagare samt kontexten i helhet måste tas i beaktande (s. 73). Påståendet följer en diskussion av en 1700-talshandbok för hur ett brev bör författas, men det tycks även implicera en något snäv förståelse av vad retorik är eftersom Israelsson sedan i stort lämnar retorisk analys därhän. Inom såväl klassisk retorik som pentadisk retorik är studier av kontext och relationerna mellan aktör och publik centrala. Detta indikerar, liksom den gemensamma litteraturlistans avsaknad av referenser till forskare inom en mer språkvetenskaplig tradition, att det, trots historikers ökade intresse för språk, tycks finnas vissa trösklar för fördjupat interdisciplinärt utbyte.

Örebro universitet

ALEXANDER ISACSSON

Dag Sebastian Ahlander, *Sverige vid avgrunden 1808–1814* (Lund: Historiska Media 2019). 279 s.

Den allmänna bilden av Sverige och svensk historia är att landet sedan lång tid kännetecknas av stabilitet och fred. Samhällsförändringar har fått ta tid och skett efter noggrann utredning. Ofta i relativt stor enighet, i vart fall sett i eftervärldens ljus. Dag Sebastian Ahlander påminner i sin bok om de dramatiska skeendena åren 1808–1814 om att stabilitet och följsamhet till grundlag och politiska processer inte alltid dominerat i Sverige.

Ahlander ansluter i sin beskrivning i allt väsentligt till den gängse tolk-